

IOAN GRECU

Két jelentős május elseje emléke

Május elseje a munka ünnepe, a nemzetközi szolidaritás napja. Május elseje a munkásegység szimbóluma.

Évről évre hangoztatjuk ezt immár kerek kilencven éve, ennyi idő telt el ugyanis azóta, hogy 1889-ben a Párizsban tartott szocialista kongresszus elhatározta: ezt a napot a dolgozók harci ünnepévé avatja. Ezzel kapcsolatban csak annyit jegyzünk meg, hogy hazánk munkássága kezdettől fogva magáévá tette e határozatot, s a fővárosban, valamint Kolozsváron, Temesváron és Galacon s más ipari központokban a „negyedik rend” tagjai a flekkeses, sörös, boros, zöldágas majális ünnepét harcos nappá, „vörös májussá” változtatták, ahogyan a korabeli polgári sajtó rémülődve jelentette.

Ebben az évben számunkra május elseje különösen jelentős ünnep, mégpedig két évforduló alapján: 1939. május első napján — tehát kerek negyven évvel ezelőtt — nagy jelentőségű antifasiszta, háborúellenes hazafias munkástüntetések zajlottak le a fővárosban, Brailában, Marosvásárhelyen, a Zsilvölgyében és a jelentősebb iparvárosokban; harmincöt esztendővel ezelőtt pedig, 1944. május elsején a háború végkifejletének nehéz idején az ország dolgozói jelentős politikai sikert könyvelhettek el, létrehozták a Munkásegységfrontot.

Az 1939-es május elsejei tüntetésre különösen kielezett nemzetközi helyzetben, mostoha belpolitikai viszonyok között került sor. A fasiszmus Európa-szerte támadóban volt, s már jelentős sikereket ért el. Létrejött a háborús célzatú Berlin—Róma—Tokió „tengely”, Mussolini már évekkal ezelőtt elfoglalta Etiópiát, a hitleri Harmadik Birodalom bekebelezte Ausztriát és Csehszlovákiát, a spanyol köztársasági sereg pedig végső haláltusáját vívta a Franco-féle fasiszta haddal szemben. Németország a Drang nach Osten és a náci nagy „életér”—elméletnek a jegyében erősen fokozta terjeszkedését, súlyos nyomást gyakorolt az Európa déli, délkeleti felében élő kisépekre, s ennek hatására megkötötték a román—német gazdasági szerződést, amely lényegében véve keretül és fedőszervül szolgált az ország hitlerista kifizetéséhez.

Itthon is feszült volt a helyzet. 1938 februárjában Károly király az ország újkori történetében példátlan tette szánta el magát: fölsozlatta a pártokat, a különféle demokratikus tömörüléseket, és bevezette a személyi diktatúrát. A királyi terror különösen keményen sújtotta a munkásságot: fölszámolták a szakszervezeteket, a szociáldemokrata pártot s a baloldal valamennyi más szervét. A szakszervezetek helyébe fasiszta mintára korporatív jellegű, az osztályharcot tagadó, a munkaadókat és a munkásokat egyaránt tömörítő szakmai céheket (bresle) hoztak létre, úgymond, az egység nevében.

A polgári demokrácia elemi maradványainak fölszámolása nyomán keletkezett parancsuralmi helyzetet még súlyosbította a Vasgárda tombolása. A német fasiszmus eme hazai ötödik hadoszlopja gyilkolt, fosztogatott, gyújtogatott, pogromokat rendezett, neves polgári demokrata vagy baloldali személyiségek (Nicolae Iorga, Armand Călinescu, Virgil Madgearu és mások) életét oltotta ki.

Ilyen körülmények között a kommunista párt sajátos harci taktikát dolgozott ki. Megjegyzendő, hogy abban az időben nem egy helytelen nézet uralkodott az internacionálé körében, olyan vélekedések, amelyek a munkásság kebelén belül széthúzáshoz vezettek, s gyengítették a fasisztaellenes erők összefogását. Pártunk ezzel szemben mindent megtett valamennyi haladó jellegű szervezet és személyiség összefogásáért, minden legális keret és adottság kiaknázásáért. E megfontolás szellemében szólította föl a baloldali, szervezett munkásságot is arra, hogy lépjen be a szakmai céhekbe mint egyedüli megengedett, törvényes munkaszervezetbe, és belülről változtassa át — a reakciós felső vezetés céljaival ellentétben — osztályharcos érdekvédelmi szervezeté, a dolgozók igazi testületévé.

A munkásság szerte az országban követte a párt utasításait, és sikerült nagyjából valóra váltani az elképzeléseket: az üzemi, városi, megyei céhvezetőségek jórészt a régi szakszervezetek forradalmi elemeiből, tapasztalt mozgalmi harcosok-

ból verbuválódtak. Ebben a helyzetben május elseje megünneplése az új szakmai szervezetek erőpróbája volt.

A karlista királyi vezetőség úgy döntött, hogy május első napját a „nemzeti munka” ünnepévé avatja, és a rendszer, valamint a tömegek „érdekegysége” szellemében ünnepli meg — nyilvánvalóan a diktatúra támogatása végett.

A párt elébe ment a dolgoknak: szervezőbizottságot alakított az ünnep osztályharcos előkészítésére. A tagok közt volt Ilie Pintilie, Teohari Georgescu, Constantin David, Alexandru Iliescu, valamint a fiatal kommunista harcoss, Nicolae Ceaușescu, aki határozott egyéniségével, tisztánlátásával, bátorságával kimagasló szerepet játszott abban, hogy az ünnep antifasiszta, Hitler-ellenes, háborúellenes, osztályharcos, igazi május elsejei tüntetéssé vált, s keresztülhúzta a királyi diktatúra híveinek számításait. Nicolae Ceaușescu, Elena Ceaușescu (Petrescu), Eftimie Ionescu és más elvtársak az ünnep kezdetén a dolgozók élére álltak, a tüntetés során az első sorokban haladtak mindvégig, és útbaigazításai szellemében az ünnepnap reggelén az Aro-, a Tomis- és az Eintracht-teremben tartott összejövetelek, valamint a déltájban sorra kerülő tüntetések, felvonulások hangsúlyozott proletárjelleggel nyertek, és osztályharcos antifasiszta politikai szerepet tölthettek be.

A hatóságok nagy megrökönyödésére, amikor a felvonulók menetoszlopai a királyi palota elé értek, a következő jelszavakat kiáltották: „Éljen május elseje, a munka ünnepe!”, „Éljen a munkások egységfrontja!”, „Szabad és független Romániát akarunk!”, „Követeljük határaink sérthetlenségének tisztelben tartását!”, „Le a hitlerizmussal!”, „Éljen az antifasiszta népfront!”

Amikor a fővárosi rendőrfőkapitányság elé értek, a tüntetők ezrei követelték a politikai bebörtönzötték — kommunisták, antifasiszták — szabadon bocsátását, ütemesen kiáltották: „Amnesztiát akarunk!”

A tüntetés a Károly Parkban (ma Szabadság Park) ért véget. A tüntetők itt megkoszorúzták az Ismeretlen Katona emlékművét, jelképül annak, hogy a munkásosztály nagyra értékeli azokat, akik a nemzeti egységért és függetlenségért áldozták életüket.

Délután a filareti munkássporttelepen tartott szabadteri ünnepségen a munkások nyíltan tárgyalták a román nép és főleg a dolgozók akcióegységének szükségességét a hitleristáknak behódoló hivatalos politika ellen vívott harcban. Az elnyomó szervezetek a gyűlésről szóló egyik jelentése arról számol be, hogy Nicolae Ceaușescu és Eftimie Ionescu elvtárs az ünnepség végén ismételten hangoztatta a kommunista jelszót: „Éljen az antifasiszta népfront!”

1939. május elsején hasonló jellegű antifasiszta munkásgyűlések és -tüntetések zajlottak le a városok többségében: Kolozsváron, Iași-ban, Temesváron, Galacon, Braiilában, Nagyváradon, Marosvásárhelyen, Gyulafehérváron, Nagybányán, a Zsilvölgyében és máshol.

Ez a hatalmas tömegmegmozdulás „föltette a koronát annak az időszaknak az osztálycsatáira, s kinyilvánította a dolgozók, egész népünk szilárd elhatározását, hogy szembeszáll a fasiszmussal, szabadságának, függetlenségének, hazája területi épségének biztosítása érdekében” — emlékeztet Nicolae Ceaușescu elvtárs amaz idők küzdelmeinek jelentőségére. Egy 1939. május 15-én kelt kiáltványában (*Haza-szerető honpolgárok!*) az RKP leleplezi a szégyenletes német—román gazdasági egyezményt, amelynek keretében a királyi diktatúra kormánya „kiárusítja a hitlerista Németországnak az ország javait”, s ugyanakkor nemzetiségre való hovatarozás nélkül fölszólítja a néptömegeket, hogy „Mindnyájan egyesüljete, ha ellene vagytok a fasiszta rabságnak!”.

Áprilisban volt harmincöt éve, hogy létrejött a Munkásegységfront. Jelentős történelmi aktus volt: biztosította a munkásosztály vezető szerepét az antifasiszta harcban, a nép társadalmi és nemzeti fölzsabadulásáért vívott küzdelemben. Az Egységfront megalakulása ugyanakkor jelentős lépés azon az úton, amely elvezetett a munkásság egységéhez, egyetlen forradalmi pártba való tömörüléséhez.

Létrehozását objektív szükségesség követelte meg, az a történelmi igény, hogy az ország proletariátusa egységben vívja meg harcát a néptömegek élén a szabad Romániáért, a kizsákmányolástól, elnyomatástól mentes, demokratikus és szocialista fejlődés biztosításáért. Ugyanakkor a két párt — a Román Kommunista Párt és a Szociáldemokrata Párt — akcióegységének megvalósítása megfelelt hazánk munkásmozgalmá régi óhajának, várakozásának, sikerrel koronázta a Román Kommunista Párt harcát s azoknak a szociáldemokratáknak, szocialistáknak a küzdelmét, akik az illegális nehéz körülményei között mindent megtettek a munkásosztály megosztottságának fölszámolásáért. „A kommunista párt és a szociáldemokrata párt között létrehozott egyezés — mutatott rá Nicolae Ceaușescu elvtárs — növelte a munkásosztály akcióképességét és szervezőerejét, távlatot nyitott a politikai-szer-

vezeti egység felé, erőteljesen befolyásolta a többi hazafias, antihitlerista erő egységét.“

A Román Kommunista Párt az elmúlt két évtized során következetesen harcolt a politikai és szervezeti egység eszméjének győzelméért, s ennek eredményeként az egység gondolata mély gyökeret vert a tömegek tudatában. Ismeretes, 1925-ben létrejött a Dolgozók Blokkja, amely a munkások és parasztek leghaladóbb elemeit tömörítette, és a szocialista, valamint szociáldemokrata szervezetekkel karöltve részt vett az „egységes ellenzék“ keretében az 1926-os választásokon, valamint az 1925—1927 között szervezett sztrájkokban. Az egységre irányuló törekvés szemléletesen mutatkozott meg az 1929-ben tartott temesvári szakszervezeti kongresszuson, valamint az RKP 1931-ben tartott V. kongresszusán is; ez az utóbbi tanácskozás fölszólította a pártot, hogy az egységfront létrehozása végezt erősítse kapcsolatait a dolgozó tömegekkel.

A vasutasok és a köolajmunkások 1933 januárjában és februárjában vívott hősi harcait az RKP vezette és szervezte a munkásegység jegyében; ezek a küzdelmek ragyogó példaként bizonyították, hogy mire képes a munkások politikai hovatartozásuktól függetlenül létrehozott egysége, s igazolták a tételt, amely szerint a munkásosztály ereje egységében rejlik.

Miután a fasiszmus 1933 januárjában uralomra került Németországban, szorosabbá vált a kommunisták és szociáldemokraták együttműködése, a párt és egyéb demokratikus erők tömörülése. Ilyen szellemben alakult meg 1933 áprilisában Déván az Ekésfront; az alakulmányban elfogadott program egységre szólít föl minden gazdálkodót, nemzetiségre és felekezetre való különbség nélkül, a dolgozók egységének biztosítása, társadalmi átalakulások kiharcolása végett. Az 1934. augusztus 19—20. között tartott ülésen jött létre a MADOSZ, a Romániai Magyar Dolgozók Szövetsége. Alig egy évvel azután a Hunyad megyei Bács községben 1935 szeptemberében aláírták az Ekésfront és a MADOSZ közt létrejött egyezményt, amely a demokratikus erők közös platformja egyik első kezdeményének tekinthető. Szélesebb körű megegyezés jött létre 1935. december 6-án Cebe községben, ahol is a Demokratikus Szabadságjogok Védelmi Blokkja, az Ekésfront, a MADOSZ és a Szocialista Párt kötött egyezményt közös antifasiszta akciók véghezvitelére. Nem sokkal ezután csatlakozott az egyezményhez a Demokratikus Diákfront is. 1936 februárjában Hunyad és Mehedintj megyében parlamenti választásokat tartottak, és a Dolgozók Blokkja jelentős sikereket ért el, mintegy igazolva a várakozást, mely szerint reális lehetőségek vannak a széles körű antifasiszta front létrehozására. Az illegitimitásban működő kommunista párt 1936 augusztusában hozott határozata (*A békéért, kenyérért, földért, szabadságért*) hangsúlyozza: „Az egységfront, az antifasiszta népfront létrehozásáért vívott harcban a pártnak fokoznia kell propagandá- és mozgósítótevékenységét [...] A munkások, parasztek és a népi tömegek más köreiből. [...] A kommunisták fokozzák munkájukat a tömegszervezetekben, a szakszervezetekben, vállalatokban, falun.“

Az 1940. augusztus 30-án hozott második bécsi döntést követően és a katonai-fasiszta diktatúra szeptember 6-i hatalomra jutása után kezdetét vette Románia modern történelmének legsötétebb korszaka. A Román Kommunista Párt ebben a nehéz helyzetben is föllismerte és hirdette, hogy a függetlenség visszanyerésének, a nép fölszabadításának egyetlen módja azoknak az erőknek az összefogása, amelyek elítélik az antoneszkánus uralmat és a náci Németországgal kötött szövetséget.

Ezt az irányvonalat számos dokumentumban kifejtették, így *A békéért, a román nép nemzeti függetlenségéért* (1941), *A vasgárdista rezsimtől a katonai diktatúráig* (1941) s főleg az 1941. szeptember 6-i platformban (*A román nép harca a szabadságért és a nemzeti függetlenségért*). Ez utóbbiban is a párt javasolja minden politikai csoportosulás és hazafias erő nemzeti egységfrontba való tömörítését.

1942 januárjában hozott központi bizottsági határozatában (*A román nép elvesztése vagy megmentése*) a párt hangoztatja: „A munkások és a hazafias erők egységének elve alapján a kommunisták fokozott erővel dolgoznak a kerületekben, városokban és falun, hogy létrehozzák valamennyi Hitler-ellenes párt, szervezet, csoportosulás és személyiség széles körű, az egész nemzetet átfogó hazafias frontját.“

Az antihitlerista politikai erők összefogása terén a párt egyik legjelentősebb sikerét aratta 1943 nyarán, amikor is létrehozta a Hitler-ellenes Hazafias Frontot az Ekésfront, a Hazafias Front, a MADOSZ, a Szocialista Parasztpárt és a Szociáldemokrata Párt egyes szervezeteinek a Kommunista Párt köré tömörítésével. A MADOSZ csatlakozásáról szólva Bányai László helyesen mutatott rá arra, hogy ez az aktus megihísította a különböző nemzetiségű dolgozók megosztására, sovénizta egymás ellen uszítására irányuló próbálkozásokat ebben a döntő jelentőségű korszakban.

1944 első felében, amikor fokozódott az antifasiszta harc, a munkásegységfront létrehozása parancsoló szükségé vált. Az elégedetlenség és a nemzeti lét megmen-tését célzó cselekvés szüksége más társadalmi kategóriákban is érezhetővé vált. Április elején 66 jelentős személyiség: tudósok, az Akadémia tagjai, egyetemi ta-nárok memorandumot terjesztettek föl Antonescuhoz, tiltakoztak a kormány poli-tikája ellen, és kérték Románia kilépését a hitleri háborúból.

Ebben a helyzetben az RKP és az SZDP politikai bölcsességről és előrelátás-ról tett bizonyosságot, amikor is közös kiindulási pontjukra, közös magasabb érde-keikre — a nemzeti lét megmentése és az ország fölszabadítása — helyezték a hangsúlyt, elhárították az egységfront megteremtésének útból az utolsó akadá-lyokat, és tárgyalások, találkozók sorozata után április első felében létrehozták a Munkásegységfrontot. Az alapvető együttműködési megegyezést április 10-én kö-tötték meg, 18-án pedig véglegesítették az Egységfront május elsejei kiáltványának szövegét.

Az egység létrejötté, az együttműködés céljainak és alapelveinek tisztázása után a két párt képviselői elhatározták, hogy az Egységfront létrejöttét május else-jén adják tudtára a munkásságnak, az egész népnek, azon a napon, amely egyéb-ként is a munkásosztály, a dolgozók egységének a jelképe. Az április 21-én a kommunista párt titkos nyomdájába adott kiáltvány pár nappal május elseje előtt elkészült, s a fővárosban, valamint a nagyobb ipari központokban kezdték el ter-jesztését. Az *egész munkásosztályhoz, a román néphez!* cím alatt fölszólitott minden munkást, valamennyi szervezett és nem szervezett dolgozót, az egész népet, minden társadalmi réteget, pártot, szervezetet, politikai színezetétől, felekezeti vagy társadalmi hovatartozásától függetlenül, hogy szálljanak harcba az azonnali bé-kéért, az Antonescu-kormány megdöntéséért, az összes Hitler-ellenes erőket tömör-ítő nemzeti egységkormány megalakításáért, a hitlerista csapatok kiűzéséért, a német háborús hadigépezet megsemmisítéséért.

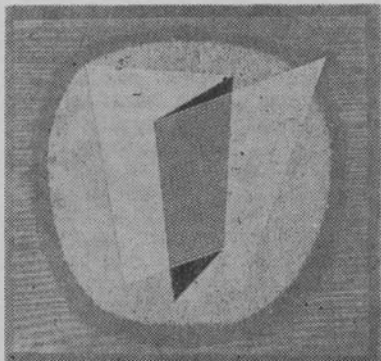
Az Egységfront megalakítását az egész ország örömmel üdvözölte. A *Románia liberá*, a párt szerkesztette *Buletinul Capitalei*, a szociáldemokrata *Libertatea* a közvélemény hangulatát kifejezve rámutatott arra, hogy a front létrehozása döntő jelentőségű a munkásosztály szervezeti egysége felé vezető úton.

Az egész nép antifasiszta harcának élesedése, a katonai-fasiszta diktatúra válságának elmélyülése, a hitlerista csapatoknak a keleti arcvonalon elszenvedett vereségei elősegítették más antihitlerista erők csatlakozását is a munkásság egy-ségfrontjához. Így például 1944 májusában a kommunista párt megegyezésre jutott a Gh. Tătăreanu vezette polgári-liberális csoportosulással, majd 1944. június 20-án az Egységfrontba tömörült pártok, valamint a Nemzeti Parasztpárt és a Nemzeti Liberális Párt között együttműködési egyezmény jött létre, amely elvezetett az Országos Demokrata Arcvonal megalakításához.

„A Munkásegységfront [...], majd pedig az Országos Demokrata Arcvonal létrehozása alapvető feltétele volt az 1944. augusztus 23-i antifasiszta nemzeti fegy-veres felkelés győzelmes megvívásának, a fasiszta diktatúra megdöntésének” — mutatott rá Nicolae Ceaușescu elvtárs.

1944. augusztus 23. után pedig népünk életében új korszak nyílt meg, min-dent felölelő, mélyreható társadalmi átalakulások kora.

D. G. fordítása

Harald Meschendorf grafikája